



Tidsskriftet Fønix, Årgang 2019, s. 287–294

God antologi om den ”mangefoldede tro” mangler nuancer

Kristoffer Garne, valgmenigedspræst, cand. theol.

*Dette værk er licenseret under en Creative Commons Kreditering-
IkkeKommerciel-IngenBearbejdelse 2.5 Danmark Licens.*

Tidsskriftet Fønix
www.foenix1976.dk
ISSN 2446-175X

God antologi om den ”mangefoldede tro” mangler nuancer

Anmeldelse af *Mangefoldet tro og sjælesorg. Multiplicitet som vilkår for mennesker, møder og samtaler*, (red.) Christine Tind Johannessen-Henry, Hans Raun Iversen. *Eksistensen Akademisk*, 2019, Hæftet, 370 sider

JEG TROR, MANGE føler en trang til at afsikre revolveren, når ordet ”mangfoldighed” bliver bragt på bane. Det har sejret sig selv ihjel som hurra-buzzword. Ingen gider at høre mere om mangfoldighed. Vi har nået grænsen for mangfoldighed.

Redaktørerne af en ny teologisk bog, Hans Raun Iversen og Christine Tind Johannessen-Henry, foreslår, at vi begynder at tale om mangefoldethed – en fordanskning af det latinsk-engelske udtryk multiplicitet. Bogen, der tager udgangspunkt i et kompaktkursus om sjælesorg ”i et samfund uden Gud” afholdt for præster og teologistuderende på Københavns Universitet i 2016, vil etablere forestillingen om menneskets multiplicitet som teologisk begreb og arbejdsområde.

Der er ikke tale om en konventionel antologi, idet redaktørerne foruden to fælles indledninger og en fælles afslutning bidrager med hele tre selvstændige artikler hver. Derudover indeholder bogen to bidrag fra den amerikanske pastoralteolog Pamela Cooper-White (det ene nyskrevet, det andet med nogle år på bagen), som er inspirationskilden til forestillingen om multiplicitet, og tre artikler af de danske teologer Niels Henrik Gregersen, Pia Søltoft og Ole Skjerbæk Madsen.

Bogen, der er udkommet på forlaget Eksistensen, hedder *Mangefoldet tro og sjælesorg. Multiplicitet som vilkår for mennesker, møder og samtaler*. Titlen indikerer, at det er en bog om sjælesorg. Men det er det ikke. Nogle af artiklerne har sjælesorgen med som mere eller mindre direkte perspektiv eller horisont, andre har ikke.

Bogen er først og fremmest et slags – mangefoldet – programskrift: en række forskellige perspektiver på, hvordan teologien kan forholde sig til det faktum, at mennesket er et sammensat væsen, ligesom samfund og religion er komplekse størrelser. Det skal man ikke begræde, men omfavne og imødekomme. Lad det være sagt med det samme: Det er et sympatisk og vigtigt projekt. Det lykkes at overbevise om, at multiplicitet er et væsentligt teologisk ”begreb og perspektiv” og et uomgængeligt ”vilkår for tro, samtale og sjælesorg”, som titlerne på de to indledningskapitler angiver.

Efter disse to indledningskapitler af redaktørerne følger Pamela Cooper-Whites ”programartikel” (baseret på et engelsk foredrag holdt på det nævnte kursus, som er flot oversat til dansk af Johannesen-Henry; det samme er hendes anden knap så indlysende relevante, men læseværdige artikel om trinitarisk teologi). Her tager hun livtag med en dominerende tanke i det tyvende århundredes psykologi og teologi: Forestillingen om helhed eller enhed som målet. Psykologien har oftest sigtet på, at personligheden skal integreres og blive til en helhed gennem en individuationsproces, eller hvad man nu har kaldt det. Teologien har fokuseret på forsoning som en heling af det brudte forhold mellem det syndige menneske og Gud (jf. den populære lomme-etymologi af det engelske ord for forsoning: at-one-ment). Men det er fejlagtigt ifølge Cooper-White. Men-

nesket er ikke en samlet enhed, men en multiplicitet. Vi er ikke en fast kerne, men et netværk, et edderkoppespind af relationer, både "indadtil" i psyken og "udadtil" i forholdet til omgivelser og samfund. I stedet for det klassiske dybdepsykologiske billede af psyken som en overflade og et dyb, skulle vi snarere tale om en vidtforgrenet, mangedimensionel "rodstok" (rhizom) uden klar begyndelse og ende. Ligeledes må teologien "formuleres som en gensidig, medkonstruerende, medskabende længsel mellem mennesker og Gud", som selv er "multipel, kompleks og dynamisk" (treenig). Multiplicitet er ikke det samme som opløsning, men en bevidsthed om, at mennesket er sammensat af modsætninger og bestemt ved relationer. Det er et særdeles tankevækkende essay, som også giver et godt overblik over forskellige strømninger indenfor (pastoral)psykologien. Jeg vil dog kort bemærke, at synet på C.G. Jung er noget fortegnet (hvad Cooper-White tilsyneladende er opmærksom på uden at gøre så meget ud af det). Her kunne der være meget mere at hente, end artiklen lader syne, hvis man vil arbejde videre med tankerne om det multiple menneske i en religionspsykologisk kontekst: Også hos Jung findes billedet af psyken som en rodstok (læs fx de såkaldte "Erindringer, drømme, tanker"), en forestilling om psykens flydende grænser til alle sider og ikke kun ned "i dybet", og et syn på menneskelivet som en spraglet forening af modsætninger (læs fx artiklen om psykens *wesen/structure* i bind 8, par. 343ff af de samlede værker eller de nyligt udgivne forelæsnings om psykologiens historie).

De følgende artikler prøver direkte eller indirekte at udfolde denne tanke om multiplicitet i relation til forskellige (praktisk-)teologiske emner. Den eneste artikel, der stikker lidt

uden for denne ramme, er Pia Søltøfts bidrag om forskellige sjælesørgiske stemmer hos Kierkegaard.

Hans Raun Iversen skriver veloplagt om Charles Taylors analyser af sekularisering i Taylors 900 siders opus magnum *A Secular Age* fra 2007 og sætter med personlige og teologihistoriske perspektiver disse ind i en dansk kontekst. Taylor er relevant i sammenhængen, fordi han giver en af de mest overbevisende og udførlige analyser af tilblivelsen af det moderne selv, hvor religion er blevet en valgmulighed, og menneskets forståelseshorisont er under ”krydspres”, fordi ”livsorienteringen” sker på ”multiple vilkår”. Det bliver lidt for hurtigt og flot, når den – mangefoldede! – udvikling her og andre steder præsenteres som en kort, entydig historie. Raun Iversen har dog til sit forsvar skrevet mere udførligt om Taylor andre steder (i to artikler fra hhv. 2010 og 2012 og i sin nye praktiske teologi fra sidste år), og der henvises også til den let tilgængelige engelske introduktion, James K.A. Smith, *How (Not) To Be Secular*, fra 2014, men påfaldende nok ikke til Kåre Egholm Pedersen nyligt udkomne danske indføring, *Tro på Gud*.

I Raun Iversens to øvrige bidrag skriver han i en blanding af systematisk-teologisk refleksion og præsentation af empiriske studier om hhv. ”handicapteologi” (under behørig diskussion med antologien *Kirken og mennesker med særlige behov* fra sidste år) og kirkelige handlinger for folk med forskellige religioner (jeg har tidligere læst artiklen på religionsmoede.dk, men dette ”genoptryk” fremgår ingen steder!).

Ole Skjerbæk Madsen skriver på baggrund af sit eget liv som ”grænsegænger” medrivende om kirkens forhold til new-age religiøsitet, og om, hvorfor man godt kan tale om ”christfullnes” og afholde spirituelle seancer inden for rammerne af

traditionel kirkelig teologi (Madsen inddrager bl.a. Athanasius' forsoningslære og Luthers tanke om kirkens kendetegn). Niels Henrik Gregersen skriver om, at sjælesorgen foruden de tre traditionelle dimensioner, menneske-Gud-næsten, må have en fjerde dimension med: nemlig naturen. Det er, med tilknytning til bl.a. Charles Taylors førnævnte analyser og sociologen Hartmut Rosas begreb om resonans, måske den klareste og mest overbevisende artikel, Gregersen har skrevet om sin store (og yderst relevante) kæphest: Større teologisk sans for naturen og skabelsen. Den berører langt mere end blot sjælesorgen, herunder højmesse og salmesang. Hermed anbefalet.

Christine Tind Johannessen-Henry er den, der arbejder mest direkte i forlængelse af Cooper-Whites begreb om multiplicitet. Hendes tre artikler, hvori hun kombinerer kvalitative undersøgelser og systematisk-teologisk refleksion, handler om hhv. ”polydoksi og hverdagstro”, om begravelsessamtaler og om ”etnografiske interviews” i relation både til teologisk arbejde og pastoral praksis.

Foreningen af den empiriske tilgang og den systematisk-teologiske refleksion er både styrken og svagheden ved Johannessen-Henrys bidrag. Hun falder for mig at se i samme ”fælde”, som Marianne Gaarden også gør i sin bog om ”prædikenen som det tredje rum” fra 2015, nemlig at tage anledning af empiriske observationer til teologiske konklusioner, der ikke nødvendigvis er tro mod de empiriske fund: I Gaardens tilfælde drejer det sig om, at fordi hun kan dokumentere, at folk ikke hører det, præsten tror, han/hun siger, så ”emergerer” meningen i det tredje rum mellem prædikant og tilhører, og derfor skal man ikke holde traditionelle diskursive, men åbne, eksperimenterende prædikener, hvor betydningen kan blive

til, og Gud komme til syne. Hos Johannessen-Henry drejer det sig om, at fordi de interviewede personers "tro" viser sig at være mangefoldet og berøre alle mulige sammenhænge, så må teologien også være åben, flydende, sammensat, ja "multipel", ligesom den treenige, bevægelige Gud er det. Men er det nu også en nødvendig konklusion? Jeg kan ikke se, at det efterspørges hos de interviewede personer. Teologisk og menneskelig åbenhed over for folks erfaringer er heller ikke det samme som evigt flydende bevægelighed i den kirkelige praksis.

Jeg deler virkelig anliggendet: at den "almindelige mands" tro må tages langt mere alvorlig, end traditionel, "bedrevidende", systematisk teologi ofte har for vane. Men kan man ikke gøre det inden for mere traditionelle, faste rammer? Er det ikke muligt – og måske endda ønskeligt – at udvise åbenhed og fasthed på samme tid? Kunne man ikke være imødekomende, men samtidig "spille spillet", som Helmut Friis i sin tid beskrev præstens rolle i et postmoderne samfund (fx i *Den løse mening* fra 1987). Tilsvarende er det måske ikke meningen med begravelsessamtalen, at den skal blive et rum for, at Gud kan emergere i det multiple møde mellem præst og efterladte. Måske skal præsten bare sætte sig ned og lytte og samle stof til en god begravelse? Den efterfølgende sjælesorgssamtale er så en anden sag; og jeg savner flere konkrete overvejelser om denne "almindelige" sjælesorgssamtale i bogen som helhed.

Johannessen-Henry henviser flere gange til Bruno Latours netværksteori som en teoretisk baggrund for begrebet om multiplicitet. Alting er forbundet i et broget og sammenfiltret trådværk, og det er denne situation, teologien må tage alvorligt. Uden at have kendskab til alle de titler, der refereres, fo-

rekommer det mig, at hun måske har forlæst sig lidt på denne teori. Ifølge Latour består modernitet i to modsatrettede, men samtidige bevægelser: På den ene side en adskillelse og uddifferentiering af bestemte områder af tilværelsen, på den anden side en stadig mere kompleks sammenblanding af alting. Denne dobbeltbevægelse har på sin vis altid fundet sted, og derfor ”har vi aldrig været moderne”, som det hedder i titlen på Latours berømte bog fra begyndelsen af 90’erne (den nævnes i en litteraturliste, men inddrages vist ikke yderligere). Så vidt jeg kan læse, påstår Johannesen-Henry, at vores ”senmoderne samfund” kun (eller i hvert fald overvejende) er kendetegnet ved sammenblandingen (og derfor kan man ikke længere bruge Niklas Luhmanns system-teori til at tolke situationen!). Men er det nu også rigtigt? Finder der ikke også (stadig) en udskillelse sted af religion i særlige rum samtidig med den voksende kompleksitet? John, som én af Johannesen Henrys interviewpersoner hedder, giver fx flere gange udtryk for, at kristendom er noget, der foregår i kirken.

Bogen kunne med fordel have haft mere blik for, at religion også er andet end den ”tro”, som nævnes i titlen. Trods et udtalet ønske om større sans for multiplicitet er der i bl.a. Johannesen-Henry’s bidrag en tendens til et for ensidigt fokus på forestillinger og anskuelser på bekostning af det levede, manglede liv, hvor religionen findes – både vævet sammen med alting og i særlige udskilte steder.

Dette forbehold viser dog kun, at vi ikke er færdige med at diskutere multiplicitet som begreb, perspektiv og vilkår for teologien. Denne bog vil være et godt sted at begynde diskussionen.

Slutteligt: Der ligger også i tanken om multiplicitet en (tilsyneladende endnu udfoldet) mulighed for et tiltrængt opgør med identitetspolitikken (herunder også med erklæringer om behovet for feministisk anti-hvid-mands teologi, som fylder lige rigeligt i bogen), for vi er aldrig noget bestemt og entydigt, men foldet sammen mange gange på kryds og på tværs. Og heldigvis for det.